

M. A. Šimáčkovi a J. V. Sládkovi

Pan Šimáček, začínaje spor v referátě o Klášterského „Violách“, prohlásil mne za literárně nečestného, jemuž neměl prý p. Machar podávat ruky. Vrátil jsem urážku p. Šimáčkovi a doložil ji: p. Šimáček, řekl jsem, není kompetentní rozhodovat v otázkách literární cti, poněvadž má za sebou velmi špinavou redakční praxi. Pan Šimáček žádal na mne bližší výklad a důkaz toho tvrzení a postavil tři otázky (Světozor 167):

1. Kterak vykořisťoval té náhody, že mladí umělci musí tisknout ve Světozoru;
2. Pro koho, pro sebe-li, či pro jiného;
3. Kteří to jsou ti umělci, již by musili ve Světozoru tisknout.

Odpověděl jsem na ně v minulých Rozhledech¹, ne cifru za cifrou, ale logickou řadou, z níž si je p. Šimáček snadno sestaví:

ad 1. Vykořisťování záleží v tom, pravím tam, že p. Šimáček žádá změnu uměleckého výrazu a stylu dotyčných prací.

ad 2. Pro koho to činí? Pro svůj list, pro obecnost, aby se neurazilo v známé lenosti mas novým a překvapujícím a neodběhl.

ad 3. Jmenoval jsem pp. Svobodu, Mrštíka a Sovu, s nimiž jsem hovořil o těchto věcech a kteří nesli nelibě opravy, k nimž je p. Šimáček *nutil*. Nutil, poněvadž je postavil před alternativu: buď se podrobíte změně nebo vám práci neotisknu. A ptám se znova: co má učinit člověk, který má tisknout ve Světozoru ročníkový román jako p. Mrštík Pohádku máje, když p. Šimáček žádá na něm vypuštění nebo změnu několika vět? Bude státi na svém a nepovolí. Ale pak mu vrátí jeho román, on ztratí rok, snad dva, než mu jej vezmou jinde. A je otázka, přijmou-li mu jej jinde. *Objemem* vyrovná se Světozoru jen Zlatá Praha. Jinde již pro *objem listu* je věc více než pochybná. Co tiskli tito umělci v Květech a Lumíru, byly práce *menšího rozsahu*. Tlak okolností, bídné hmotné poměry, touha projevu a styku s čtenářstvem, kterého je umělci třeba jako plícím vzduchu — ty všechny poměry, které zná p. Šimáček stejně dobře jako já a po kterých se s uměle nechápavým úžasem vpytvává — způsobí, že se poddá se vzdorem v duši, s odporným žlučovitým pocitem urážky a pokoření, s přikrytou ranou, která hlodá a otravuje.

1 - [Viz zde v předcházejícím článku]

To byl smysl mojí odpovědi: jasný, určitý, čistý.

Pan Šimáček mu jistě dobře rozuměl. Ale hraje nechápavého kvůli mystifikaci obecnstva.

Chytá se slova „vykořisťovat“. Je prý to nepoctivé slovo. — Ne, p. Šimáčku, to slovo drží pevně, jako hřebík ve zdi. Zatluču vám jej však ještě pevněji do lebky, libo-li. Zvedněte tedy hlavu a dávejte pozor! Víte, co je to: *využítkovat náhodu*? Kýváte. Nuže, zrovna to je: *vykořisťovat náhodu*. Drží teď již hřebík ve zdi, totiž v hlavě?

A jakou „kořist“ si tak získáte? Velmi smutnou. Víím, čím vám zaplatí každý soudný umělec: náležitým opovržením. *Přečtěte si jen odpověď p. Sovovu v 11. čísle Nivy*, kde mluví, že změny, jež vám povolil, „byly ho *nedůstojny*“, kde koncese, jež jste od něho žádal, nazývá „*zbytečnými*“, a odvrhuje povolnost svou se vzrůstem *uměleckého sebevědomí*, kde konečně vrhá zasloužené světlo na vaši ubohou redakční praxi, která by chtěla ustanovovat umělci i volbu látky, na žalostný váš „program“, v kterém běží ne o myšlenky — ale o abonenty. Přečtěte si i vysvědčení, které vám vydává v našem listě i p. Mrštík!

Běželo mi o to, ukázat, *co tím umění i umělci, karakternost a individualita obou — ztrácl!* Jsem rád, že otázka, kterou jsem vyvolal, objevila se jako důležitá otázka literární. Že umělci z *vlastního podnětu*, bez mého vědomí a vyzvání přihlásili se, pp. Sova a Mrštík, a ilustrovali ji tak markantně. Že ukázali ji jako otevřenou přikrytou ranu, již nikdo nechtěl vyšetřit a na jejíž zhojení nikdo nepomýšlel.

Jsem rád, že otázka redaktorská, otázka vydavatelská a podklad její: *výrazná volnost, svědomitost a sebevědomá jedinečnost umělce* stala se předmětem úvah, které se budou, doufejme, prohlubovat a které nezmizí již z novinářské veřejnosti.

Co je těch několik surových, lživých urážek, které na mne vylil počestný p. redaktor Světozora, za takovou cenu?

Pan Šimáček ve Světozoru z 8. března ještě pochyboval, že pp. Mrštík, Svoboda, Sova si stěžovali na jeho praxi redaktorskou. Dnes předkládám mu zde *důkazy* písemné, vlastnoruční tvrzení dotyčných pánů: *prohlášení p. Svobodovo i obšírný výklad a doklady p. Mrštíkovy; v podstatě potvrdil také totéž p. Sova*, třebaš malicherně se zarážel o slovo „stěžovat si“. Slovo snad nepřilehá, ale věc je správná pod ním. Víím, že nestěžovali si mi dotyční básníci jako si stěžuje dítě učiteli nebo podřízený představenému. Chtěl jsem říci prostě, že v hovorech svých mluvili o malé redakční delikátnosti p. Šimáčkově a nesli ji s nelibostí; projevovala-li se sarkastickým posměchem či jinak, je při věci vedlejší.

Pan Šimáček přiznává se ostatně stále otevřeně k tomu, že umělecké ohledy v jeho redakčním programu podléhají ohledům — obchodním. Tak ve „Světozoru“

z 8. března píše, že má pro změny svoje „důvody (11) v závazném svém zřeteli na několikéřé censury a různost kruhů širokého obecenstva“. Několikerá censural Myslím, že úpíme dosti pod jednou, úřední.

Napsal jsem, že je mi lhostejno, podniká-li p. Šimáček opravy se svolením spisovatelů nebo bez nich. *Spisovatelé* — a to dokazují svědectví všech tří pánů — *podrobují se jim s nelibostí a odporem a nesou je tedy jen z nutnosti, z tlaku okolností.* Neumělecká duše p. Šimáčkova, opakuju, jeví se v tom, že od spisovatelů žádá těch oprav, že nemá úcty k uměleckému dlu, k jeho zvláštní, původní výraznosti. Je to cechový, lineárový člověk. Nalezne-li kde nové slovo, výrazný odstín barevný nebo důrazný, nemá žádné jiné snahy, než ho setřít.

Uvedl jsem však v posledních „Rozhledech“ určitý případ, kdy p. Šimáček *bez svolení autorova* zkomolil báseň. Běží o poslední řádek p. Sovových „Zimních večerů“ (Světazor 1888, str. 307). Pan Šim. přiznává se k činu, ale vykručuje jej se stejnou drzostí *jako uměleckým nepochopením.* Tvrdí, že „zcela žádný cit“ je logicky nemožné v básni, že předpokládal, že se p. Sova přepsal(!), a tedy že korigoval báseň po svém domyslu, jemuž prý dal za pravdu ostatně sám p. Sova, když tisknul v knížce (která, mimochodem podotýkám tu závažnou okolnost: vyšla u p. Šimáčka) „Realistické sloky“: *vřelý, prostý cit.* Tak prý sám p. Sova přivedl mne ad absurdum. Jsem prý hloupý kritik a blamoval prý jsem se v celé věci nesmrtelně.

Poněvadž p. Sova v poslední „Nivě“ „nemůže se upamatovat“, jak to vlastně s těmi „Zimními večery“ bylo, pomohu zde jeho paměti a vyložím tajemný proces, kterým nejprve bezcitná a rozmarná p. Sovova brunetka stala se citovější než všechny Schillerovy blondýny nebo p. Sládkovy dortové milenky v národních krojích, vypůjčených z matičných slavností. Dostala prostě strach z pp. redaktorů a kritiků, pomyslně si, že by to bylo „shocking“ a — polepšila se. Ve strachu zapomněla jen na něco, čemu se říká logika a důslednost konceptu.

Fakt je ten, že v původní verši autorově zněly poslední tři verše:

*neb hezká bruneta mne může okouzlit,
jež rozmar měla by a zoubky perleťové
a vlas jak černá noc a zcela žádný cit*

a že jsou nejen zcela srozumitelné, ale daleko jednotnější, logičtější a celejší, než verše druhá, „vřelý, prostý cit“. Pan Sova učinil tu pěkný objev, originálně náladově dokreslil psychologické pocity nudy. „Moje naděje a touhy byly v těchto dlouhých, jednotvárných dnech nudy *podivně kruté a zlošné*“, píše Stendhal ve svém Deníku

(1804); „chtělo se mi ženy, která by mne vydráždila svou *chladnou neležností* z mojí ztuhlosti (léthargie)“. Stendhal, kterému se Taine, Bourget, Brandes a j. a j. poklonili jako největšímu psychologu, bude snad pp. Šimáčkovi a Sládkovi přihloupným fantastou — ale mně je svědkem rozhodným. Jisto je a psychologové dobře vědí, jak zlošně a podrážděně bývá zabarven citový život v depresi mdloby a nudy. A mně, když jsem četl báseň p. Sovovu před tím, než byla poslána p. Šimáčkovi, vtiskly se přímo do paměti poslední verše. P. Šimáček soudil však jinak: jemu bylo kuriosní, že tak lze cítit; on myslel, že nudící se člověk sní o ženě jinak, nějak idyllicky vzrušeně. A odtud jeho konvenční banální „oprava“. Pan Sova zpáčil se později sám, nevím proč, ale druhá verše jeho je nešťastná (nejen umělecky všední a prázdná): nelze přece fici jedním dechem o děvčeti, že má *rozmar a vřelý, prostý cit.* Jednotnost posledního pojetí je tím také porušena: logická řada vede zcela jasně tak: bruneta — rozmar — černý vlas — žádný cit.

Přenechávám s největším klidem všem psychologům, aby rozhodli tuto při. Každému, kdo zná se v otázkách uměleckých, kdo zná zejména duševní život mladého umělce — nejisté tápavé hledání, znepokojenou úzkost poctivé umělecké duše — je tu všecko jasno. Pan Sova, tehdy snad 22letý básník, nemůže tu nic ztratit z naší úcty jako umělec. Ale vina všechna padá na hlavu takového redaktora, jako je p. Šimáček. Věděl jsem o změně, již provedl p. Sova ve sbírce a *vzhledem k ní*, užívaje jí jako určitého demonstračního předmětu, jako typického dokladu pro psychologii uměleckého zviklání a zastrašení, psal jsem v posl. Rozhledech o žalostných důsledcích, k nimž vede takováto praxe. *Mladí lidé zastrašují se, zrazují se, podlínají se ve svém vzletu k novému.*

¶ Pan Šimáček nerozumí pořád ještě mému soudu o p. Klášterském. Je to komické, jak tento trpaslík plete se stále na bojišti. Odbudu to zcela krátce: p. Klášterský, řekl jsem a opakuju znova, není umělec; přesto *podarilo* se mu několik lepších čísel, několik šťastných drobných kombinací po cizích vzorech. Je tu teď všecko jasné? Či nechápou pp. Šimáček a Sládek, jak *vědomě nově, volně a důsledně* tvoří umělec. A jak z drobtů, z náhodných náleží cizích mincí, z vtípu, píle a šťastné shody žije kopista?

P. Šimáčkovi příběhl ku pomoci p. Sládek v Lumíru z 10. března. Chtěl parodovat, jak dovedl a uměl, význam a vážnost pře. A to je zajímavý fakt. Pro uměleckou původnost má dnes Lumír posměch; nechápe ani, oč běží. Sešel skutečně až stařecky. Když byl v mužných letech, bral podobné věci *velmi vážně*, jak nám dosvědčuje str. 454 Lumíru z r. 1887. Tam totiž dočte se čtenář, že p. ředitel Bartoš vytiskl báseň „Ptáky“ p. Jarosl. Vrchlického *v čítance pro 2. třídu gymnasiální* změniv v ní dvě slova: *azur* v „blankyt“ a „*smaragd*“ v „zeleň“ a vypustiv některé verše.

A dočte se tam následující charakteristiky jednání p. ředitelova (jež mimochodem já sám pokládám za omluvitelné a vysvětlitelné): p. Vrchlický mluví tam „o herostratské práci slovného pedagoga, bezohledném, zaslepeném amputování“ a nakonec „nemůže se zbaviti evangelické paraboly o penězoměncích a svatokupcích v chrámu, na které povstal Kristus s důtkami a karabáčem.“ A to šlo, prosím, o báseň, která *beze změny*, jak vyšla z *péra básníkova*, byla vytištěna v „Dojmech a rozmarech“ a kterou upravil p. Bartoš — pro ubohé sekundány. Věru, tenkrát byl Lumír daleko radikálnější než dnes nejkrajnější výstřelky Moderny. Ovšem bylo to — před osmi roky.

Pan Sládek pochopí teď snadno, kdo je tím lvem s hoblinovou hřívou a nestačí-li tak daleko jeho vtíp, tož aspoň tolik, že kdo chce pročesávat lvům hřívu — musí mít sám nejprve čisté nehty.

Pan Šimáček chlubí se v posledním Světozoru gratulacemi, jichž se mu dostalo od četných přátel i od vzdálenějších literátů, od nichž „to neočekával“, po vítězné kruciádě proti „levému křídlu Moderny“, jak vtípně píše „Naše doba“ (ono to není hloupé vnášet i do literatury politiku a konstruovat si divokou levici, aby člověk mohl hrát solidní elementy středu nebo pravice).

Slyšel jsem kohosi, kdo charakterisoval celé přítomné tažení Šimáčkovo „maturní práci pro Akademii“.

Jak vidět, není k ní mnoho potřebí: nějaká ta surovost, nějaká ta lež, nějaké to hlupství a — mnoho papíru, nějakých dvacet sloupců Světozora petitem.

21. března 1895.

Otázka redaktorská

Kritické myšlenky k aféře Šimáček-Šalda

Spor můj s p. Šimáčkem přesunul se konečně do povýšenější arény *myšlenek a zásad*. Je-li kdo tomu rád, jsem to já. Naděje, již jsem vyslovil v minulých „Rozhledech“, že *otázka redaktorská* a podklad její: *právo umělecké individuality* stane se konečně snad přece předmětem úvah a šetření, vyplnila se alespoň částečně článkem „Času“ z 13. dubna. Před ním listy, jež se sporem zabývaly, nepochopily naprosto jeho zásadný dosah a těžily z něho pouze pikantním klepařením. Píšu: naděje má vyplnila se *částečně*. Neboť „Čas“, ač tvrdí, že v zásadní části otázky se mnou úplna souhlasí, se *mýlí*: „Čas“ *nepochopil, oč jsem v Rozhledech bojoval, co jsem tvrdil a hájil, a v zásadní otázce, totiž v poměru redaktora k umělecké individualitě, se se mnou úplně rozchází*.

A přece jsem mluvil tak srozumitelně!

Řekl jsem: Ve Světozoru, jak mohu soudit z dokladů, hřeší se tím, že se *mladým umělcům, kteří hledají nové, kazí jich styl, jich výraznost, jich temperament*. A počínání takové má zhoubný účinek: zastrahuje mladé lidi, vede je ke konvencím, k prostřednostem. Takovouto depresi ženou se k umělecké zbabělosti. A závěr z toho tedy a norma, příkaz pro redaktora: *neškrtat, neměnit, nežádat změny!* Dílo umělecké, řekl jsem, je takové, kde všechno spolu je zapjato, všechno souvisí; kde v posledním slově žije a odráží se celková umělecká individualita, kde není ani čárky liché a bezvýznamné. A k tomu musí pracovat umělec, aby byl individualitou. *Styl* je právě nejmocnější projev individuality: je nesen rytmem, v němž se nesmí vynechat takt, aby se nesesunula celá věta. Takové ideální veliké umělce snad nemáme posud; ale máme mladé lidi, kteří jdou touto cestou: a těm nesmí se podrážet nohy, nesmí se s ní shánět. Tedy závěr: *redaktor nesmí rušit styl, umělecký a temperamentový výraz svých spolupracovníků. Buď práci otiskne tak, jak vyšla z ruky umělce, typická, třeba se mu zdála výjimečná, bizarní, výstřední atd. celou od a do z — nebo ji vrátí*. Ale nebude ji „opravovat“, nebude otloukat její zdánlivé „výstřelky“, nebude ji šňerovat do korsetu pravidelné průměrnosti. Činí-li tak, hřeší umělecky, ruší uměleckou a lidskou individualitu a počínání jeho na mladé, nevyspělé umělce, na talenty, kteří teprve hledají, může mít *pedagogicky špatný vliv*, poněvadž je nutí ke kompromisům, k zapírání sebe, k zbabělosti. Tedy: redaktor může vrátit ne jednu, ale sto prací — to je jeho právo — ale tu, kterou přijme, *má přijmout, jak je*, jak vyšla z ruky uměl-